

Damiaan Denys, Amsterdam, UvA Opening Academisch Jaar 2011-2012

“Berlusconi geeft Mars penis terug.” kopten de internationale kranten vorig jaar.

En geef toe, deze zin spreekt tot de verbeelding.

Silvio Berlusconi had twee beelden uit een Romeins museum laten overplaatsen naar zijn ambtswoning. Maar hij kon het niet aanzien dat Mars er bijstond zonder penis en Venus zonder armen. Hij liet het pleisterwerk voor 80.000 euro aanvullen.

Velen onder U zullen, minder of meer gelijkend aan Berlusconi, de onbedwingbare neiging herkennen om tekorten op te heffen, om leegtes te vullen, of gebreken te herstellen.

Wellicht is het succes van de Hollandse klus-Zaterdag ontleend aan het verlangen om tekorten zonder weerga op te heffen. Gaten dichten, hekwerken repareren, putten vullen. Naast de grondstoffelijke bedrijvigheid is de opvul-zaterdag ook geschikt om sociale tekorten bij te werken zoals misnoegde vriendinnen troosten, en familiale onvrede sussen, of lichamelijke tekorten zoals op de tennis en in de fitness, en culturele tekorten, even een film of theaterstuk mee pakken zoals dat tegenwoordig heet, om bij te blijven, ook weer zoals dat heet.

We leven in een wereld en een tijd waar we overal tekorten zien en leegtes ontwaren die zo snel mogelijk moeten worden gedicht en bepleisterd want ze zijn lelijk, slecht, onvolkomen en verdorven.

Het individu trilt hierin genoegzaam mee met de gemeenschap waar eenzelfde onverdroten, noeste inspanning wordt gepleegd om grotere maatschappelijke tekorten en sociale leegtes op te vullen. Wat niet in onze sociale context past (in de Nederlandse samenleving, voor sommigen), is meteen een tekort en vereist een correctie. Het is inderdaad een gevoelige snaar. Brandon is niet alleen een geketende zwakzinnige maar onderstreept het tekort van de gehandicapten zorg. Tristan is niet alleen een schizofrene patiënt maar tekent het tekort van de beveiliging in winkelcentra en toezicht op schietverenigingen. We hebben het verder niet over het inmiddels befaamde - maar voor velen geheimzinnige “blad op de spoorrails” dat op tochtige herfstdagen schijnbaar enkel Nederland geselt en het tekort van de spoorwegen jammerlijk aan de kaak stelt. Bij dit alles worden commissies ingesteld waar nagedacht, gediscussieerd, gedebatteerd wordt hoe die vreselijke lacunes efficiënt kunnen worden gerepareerd.

Het enige doel van het tekort of de leegte, zo lijkt het, is om haar meteen op te heffen.

De aversie voor een leegte is zo grootschalig dat men van een stroming of een gedachtegoed zou kunnen spreken. Misschien is de ultieme triomf van het materialisme, die stelt dat materie de enige realiteit is. Dat er veeleer “iets” moet zijn dan “niets”.

In het bijzonder de neurowetenschappen lijken de laatste jaren kritiekloos ten prooi gevallen voor de verlokkingen van het materialisme. God een waan is van de menselijke geest, en sinds kort is de menselijke geest zelfs helemaal een waan van de hersenen. Er rest enkel materie, geen zuchtje geest meer, maar ook geen greintje gezond verstand. Beweren dat er geen vrije wil is omdat de hersenen alles bepalen, is zoiets als pretenderen dat mensen niet rechtop lopen omdat er zwaartekracht is.

Hoe afgunstig ben ik op de fysici, die al decennia aan de materie zijn voorbij gaan en de leegte opzoeken, het hiaat omarmen. Ze schrijven ernstige stukken over antimaterie, over “dark matter”, platwezens die geen oog hebben voor onze dimensie, parallelle werelden, het multiuniversum, elf dimensies aan trillende snaren, en “branen” meerdimensionele vormen waarvan zelfs theoretische fysici zich amper een voorstelling kunnen van maken. Neurowetenschappers accepteren niet eens de liefde, want het zit niet in het brein.

Moeten we niet op andere manier naar de leegte kijken? Moeten we het tekort veeleer niet in stand houden, op prijs stellen, of misschien zelfs eerbiedigen?

Damiaan Denys

Want laat ons wel wezen. Al vanaf het moment waarop we worden geboren, is de mens getekend door een leegte, een biologisch tekort. We komen hulpeloos ter wereld. We hebben geen instincten die ons gedrag leiden, die ons duidelijk maken hoe we moeten leven, wat we moeten eten, hoeveel we moeten drinken, hoelang we mogen slapen, hoe we een wijfje kunnen verleiden, hoeveel nageslacht we moeten kweken. De mens vertoeft in een instinctloze woestijn.

Ik weet niet eens wie ik ben. Er is geen "Ik", maar een lege verzameling van steeds wisselende personen. S'ochtends ben ik anders dan s'avonds, in de winter anders dan in de zomer, anders op het werk dan bij vrienden, we zijn anders bij anderen, en zelfs anders bij andere dingen. Voor sommigen is een nieuw paar schoenen voldoende om in een ander, onherkenbaar persoon te veranderen, voor anderen een dienstmeisje in New York. Het "Ik" ontglipt ons steeds, het is - zoals we in Vlaanderen zeggen - Een paling in een emmer snot. Zeker, ik kan mezelf zijn, maar dat kost een inspanning, het gaat niet vanzelf, ik wordt uitgedaagd om mezelf elke dag opnieuw te ontdekken, me uit te vinden, me waar te maken. Ik bouw mezelf op, zie me in de spiegel, ontwerp een "ik" en sleep het beeld s'ochtends met me mee, en terwijl het langzaam aan vervaagt, ga ik s'avonds slapen met een ik dat anders is dan die van de dag erna. We zouden elke keer verbaasd moeten zijn wanneer we onszelf herkennen. Wanneer we s'ochtends opstaan en niet hevig ontzet onszelf uit bed gooien omdat we denken dat er een vreemde ligt. Is het "ik" geen wonder?

Er ligt geen spoor voor ons open, maar enkel een open vlakte. Dat is de leegte, het tekort, het fundamentele gemis.

Het tekort is geen mankement maar juist een mogelijkheid. Het is een kans... om te scheppen, om te creëren, om te verbeelden. Ik wil helemaal niet weten wie ik ben, ik kan me voor de gelegenheid Johnny Depp voelen of George Clooney, ...

Ja, zal men opwerpen, de verbeelding is grenzeloos, maar ze ontbeert, werkelijkheid. En toch is ze veel reëler dan we vermoeden.

Elke dag opnieuw scheppen we niet alleen onszelf maar ook de wereld. Wij bepalen hoe de wereld eruit ziet want de dingen zijn niet wat ze zijn maar hoe wij ze aan ons laten tonen. Zoals kinderen zeggen dat de mandarijntjes van Sinterklaas beter smaken dan diegene die mama koopt. Of zoals het genot van de wijn niet werkelijk door de kwaliteit wordt bepaald maar door de prijs van de fles waarvan we vooraf hebben kennis genomen. Zo is ook de hele wereld bepaald door het tekort en onze verbeelding, zoals de leegte en verveling de rellen in Engeland veroorzaken, de schuld de economie in haar greep heeft en het tekort aan grondstoffen de toekomst zal bepalen.

De wereld is dus de wereld - niet om wat die is - maar om wat die niet is. Haar tekort en onvermogen. De mens is dus een mens - niet om wat hij is - maar om wat hij niet is. Zijn gebrek, leegte, en afwezigheid.

Wellicht heeft Berlusconi de Venus van Milo ooit wel gezien.

Wie haar aankijkt ziet de pracht, de veelgeprezen schoonheid, Wie nog langer kijkt, smacht naar de ontbrekende ledematen, hunkert naar de plaats en positie van de armen, en verzucht om de romeinse klootzak die haar armen er heeft af geslagen. Wie nog langer kijkt, geniet van de mogelijkheid die het tekort biedt om zelf de plaats en positie van de armen te verbeelden. Wie haar heel lang aankijkt, realiseert zich dat haar werkelijke schoonheid is gelegen in haar gebrek, het tekort, de afwezigheid.